

Šiame numery:

Viena nuomonė apie moralę mene.
Babiloniškoji išganymo sistema: teologinė dabartinės politinės situacijos analizė.
Per svetimą pasaulį: iš Aleksandro von Bernus poezijos.
Antras raktas į Naująjį Testamentą.
Ištrauka iš Juozo Kraliaus premijuoto romano.
Nerūpestingumas ar nesusipratimas?
Žydų gelbėtojų sąrašus papildant.
Stiprus linksmumo veiksnys: įspūdziai iš Antro Kaimo premjeros.
Dariaus Lapinsko donelaitinė kantata.
Reprezentacinė dailės paroda Chicagoje.
Mūsų kalba: sangražinių daiktavardžių linksniavimas.

Kertinė Parastė

Viena nuomonė apie moralę mene

Mūsųose, galima sakyti, šiuo laiku nelabai jau taip karštai domimasi menais ir su jais susijusiomis problemomis, bet vis dėlto pasirodo vienas kitas straipsnis, vertas dėmesio, verčias ne tik žūrovą — skaitytoją, bet ir kuriančius asmenis susimąstyti. Turime omeny prof. A. Maceinos straipsnį "Tėv. Žiburiuose" 1979. III. 1 ir A. Kairio atsiliepimą ten pat V. 17 apie meno ir moralės suaktualėjimą šiais laikais, apie meno ir moralės problemą kūrėjų. Pasirodo, problema nėra jau taip paprasta, nemoralus menas ar raštas šiandien yra labai išplitęs, žmonija šiandien mažiau moralė; hinduizmas, Vakarai ir krikščioniškas pasaulis tą moralę kiekvienas kitaip supranta. Bet kaip moralę turėtų suprasti kūrėjas, tapydamas ar aprašydamas savo veikėjų moralius ir nemoralius pasielgimus, kaip jis turėtų elgtis, kokių būdu kelti moralius ir kaip parodyti, kad kiti yra nemoralūs ir kad jis piktinasi jais? Čia yra nemaža praktiška problema rimtam kūrėjui. Jis gali pats būti mažiau ar daugiau moralus, bet jis turi vaizduoti įvairius žmones, nesisaizginti vien moraliais, kartais pats turintis to reikalauja, ir kaip jis tuomet turi elgtis? Ar taip, kaip elgiamasi ir šnekama gyvenime? Standartinėm frazėm geroj kompanijoj sakoma viena, bet galvojama kas kita. Gyvenime, ypač kasdieniniame, daug kas slepiama. Yra daug žmonių, kurių paklausus, susidaro nuomonė, jog jie geriausiai sugyvena su vyru ar žmona, jų mašina niekad negenda, jų apylinkė, kur jie gyvena, labai gera, jie patenkinti, jų darbas yra geras, viršininkas puikus ir taip toliau. Net geriausiems draugams ne viskas pasakoma, kai kas papuošiama, kai kas pritylima, kai kas nugnybama.

Bet literatūroje, geroj literatūroje, atrodo, taip neturėtų būti.

(Nukelta į 2 psl.)

BABILONIŠKOJI IŠGANYMO SISTEMA

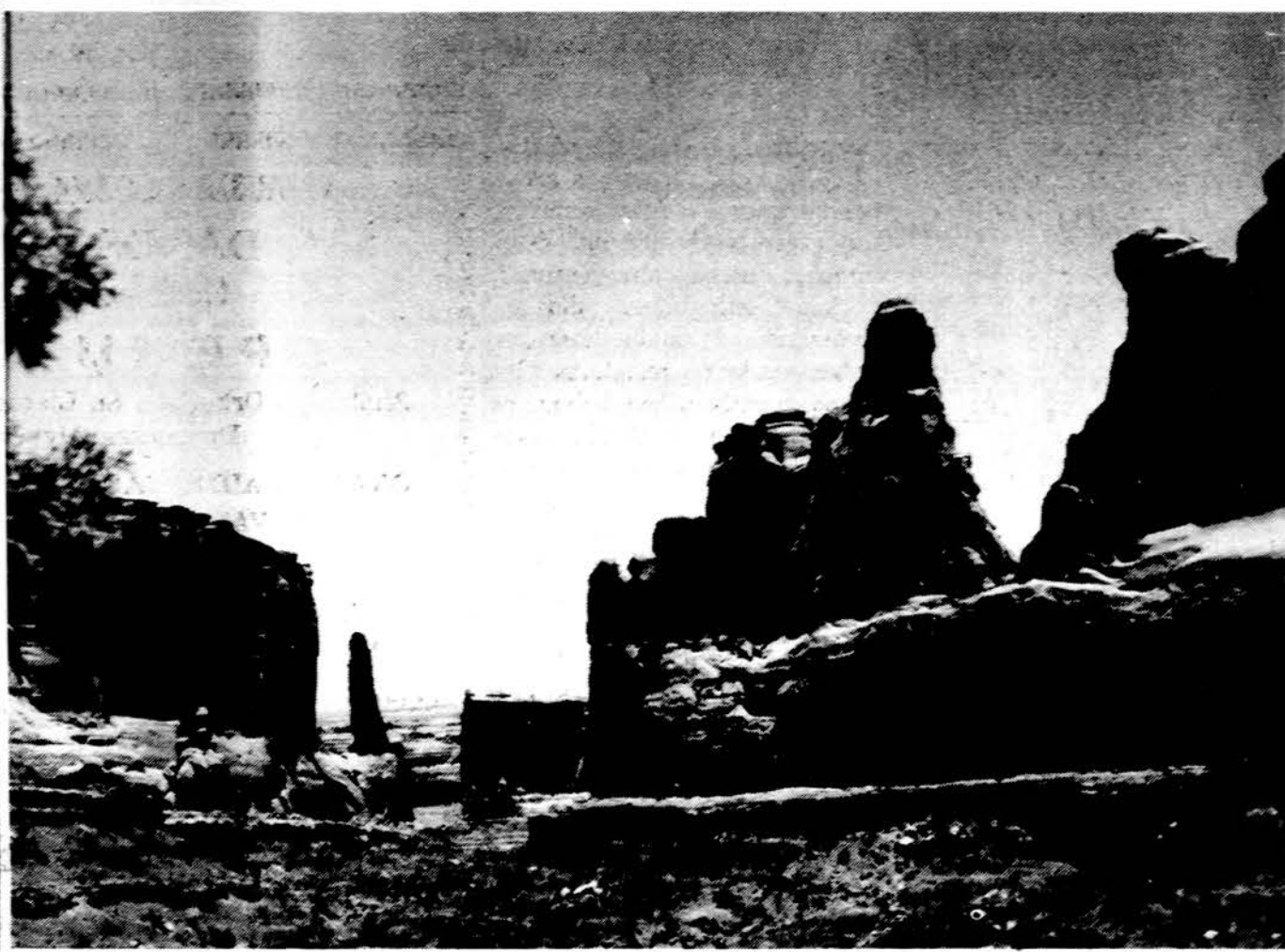
Teologinė dabartinės politinės situacijos analizė

VYT. BAGDANAVICIUS

Ajatola Khomeini politika

Amerikos diplomatų areštavimas Irane pradžioje atrodė kaip paprastas politinis negrąžinimas ir daugiau nieko. Tačiau iranėčių studentų ir valdžios užsikirtimas kai kam pradėjo kelti klausimą, ar čia nėra ko nors gilesnio. Kiekvienam atveju čia vyksta kažkas nelaukto, nusiprantamo ir neapratamo įprastiniais mūsų galvojimo būdais. Jau ir šio įvykio pradžioje kai kurie rytų ekspertai kreipė dėmesį į tai, kad čia turime reikalo ne su pokštu, o su tam tikros kultūros reiškinio. Su panašiu įtarimu tenka žiūrėti ir į palestiniečių reiškinio būdus, kai jie grobia kai kuriuos žmones, juos žudo ir tai laiko teisėtu šios organizacijos pasireiškimu.

Skaitymas prof. M. Buberio mane užvedė ant minties, kad čia esama giliai religijų istorijoje įsišaknijusio savito išganymo istorijos supratimo. Prof. Buberis, buvęs Izraelio universiteto rektorius, yra miręs prieš kokią dešimt metų. Jis savo studijoje "Between man and man", analizuodamas įvairias kultūras, iškelia skirtumą, kuris yra tarp žydiškos krikščioniškos išganymo supratimo ir babiloniškos. Babiloniško išganymo supratimo pagrindė yra kova tarp šviesos ir tamsos ir jos nugalėjimas. Žydiš-

Skulptūros ir architektūros be pavadinimų ir be autorių...

Nuotr. S. Zilevičiaus

kame išganymo supratime kova nėra pagrindinis išganymo faktorius. Šioje srangoje išganymas ateina žmogui, jam santykiuojant su Dievu. Kova, žinoma, yra neišvengiama ir šioje sistemoje, bet ji čia yra sušvelninta. Ją sušvelnina ypač aukšta pažūra į žmogų. Net ir kovos santykiuose ir jos įkarštyje pasilieka vertingas žmogus. Kitaip išsireiškiant, senojo Testamento srangoje tarp gėrio ir blogio nėra tokio skirtumo, kaip tarp „plus“ ir „minus“. Kovos tarp gėrio ir blogio centre stovi žmogus, kurio nėra babiloniškoje sistemoje. Joje žmogus yra tik sistemos atstovas. Gilaus skaitymosi su žmogumi savo kovoje neturi nei Khomeini nei PLO.

Babiloniškos išganymo srangos

Babiloniškas išganymo supratimas turi labai gilią ir plačią istoriją. Nėra taip senai laikai, kada jis liovėsi daręs tiesiogines įtakos krikščionybėi. Babiloniškas išganymo supratimas nustojo veikti Vakarų krikščionybėje tik viduramžių viduryje. Tačiau pastutiniai politiniai įvykiai, kaip kokia požeminė jėga, jis vėl veržiasi iš po žemės.

Šios sistemos pagrindė yra dualistinė filosofija. Ši filosofija yra būdinga tuo, kad gėrio ir blogio principus laiko lygiavertiais pasaulio kūrėjais. Žydų teologija, priešingai, į gėrį ir blogį žiūri ne kaip į savaimingus būties veiksnius. Blogis čia yra suprantamas, kaip pasigadines gėris, kuris reiškiasi savo trūkumais, iš ko kyla blogybė.

Gėris ir blogis babiloniškoje išganymo srangoje yra nuolatiniame kovos sąlytyje vienas su kitu. Doro žmogaus uždavinys einant šia galvoseną, yra būti karo stovyje su sutinkamu blogiu ir jį sunaikinti. Turint prieš akis šį blogio ir gėrio kovos sąlytį, darosi aiškesnis iranėčių nerimas nužudyti šachą, kaip blogio veiksnį. Kol šachas gyvas, iranietis nėra dvasiškai ramus. Tai yra jo išganymo mokslo reikalavimas.

Peržvelkime trumpai pagrindi-

nes šio išganymo supratimo sistemos. Jų pradžia, kiek galima atsekti, yra Sumerų religijoje. Jos pradžia yra laikoma apie 2000 metų prieš Kristų. Jos pagrindinė išraiška yra dviejų dievų kova. Dievas Ninurta sunaikina dievą Kur. Tik po to atsiranda žemėje vandens, sodai ir daržai, ir iš krašto yra pašalinamas vargas. Vėlesnėje babiloniškoje kultūroje šiai dievų kovai atstovauja Mardukas, nugalėdamas Thiamatą.

Graikiškoje galvosenoje šiai filosofijai iš dalies atstovauja Platono dualizmas, o krikščionijoje, jaunas būdamas, ja buvo persiėmęs šv. Augustinas. Krikščioniškais laikais Viduržemio erdvėje jai energingai atstovavo manicheizmas, prie kurio pradžioje buvo prisidėjęs ir šv. Augustinas. Prieškrikščioniškais laikais išganymo galvosena atstovavo Zaratustra, kuriuo, praėjusio šimtmečio pabaigoje, buvo sudomėjęs Nietzsche. Iki mūsų laikų išlikęs šios religinės galvosenos atstovas yra islamas.

Kad būtų lengviau susigaudyti tame labai plačiame ir labai sudėtingame išganymo sistemų lauke, pradžiū paimkime šitokią vertybų schemą, kaip būdingą babiloniškai išganymo srangai. Šiai srangai, atrodo, yra būdingi šie trys principai:

1. Kova, kaip pagrindinė išganymo priemonė, vietoj kaltės atleidimo.
2. Nebuvimas savaimingai apsisprendžiančio žmogiško veiksmo gėrio ir blogio jėgų susikirtimo. Žmogus čia yra tik arba vienos arba kitos sistemos atstovas.
3. Babiloniškos sistemos yra būdingas principinis ir teorinis išganymo pobūdis.

Šiuos bruožus mes galėsime su-

me atskiras šio tipo išganymo sistemas. Bet prieš pereidami į jas, stabtelkime prie Senojo Testamento išganymo sistemos, kaip priešingybės babiloniškajai.

Senajo Testamento sistema

Gretinant su babiloniškąja sistema, galima pastebėti, kad Senajo Testamento sistemai yra būdinga labai aukštas žmogaus supratimas, tiek jam santykiuojant su Dievu, tiek su kitu žmogumi. Šiai sistemai yra būdinga, ne vienašališkas pasidavimas Dievui, bet abipusis santykiavimas su juo. Žmogaus balsas čia yra aiškiau girdimas negu bet kurioje kitose išganymo sistemose. Kova su blogiu šioje sistemoje nevaidina vadovaujančio vaidmens. Blogis čia yra nugalimas greičiau Dievo pagalba, negu tiesioginiu susikirtimu su blogiu.

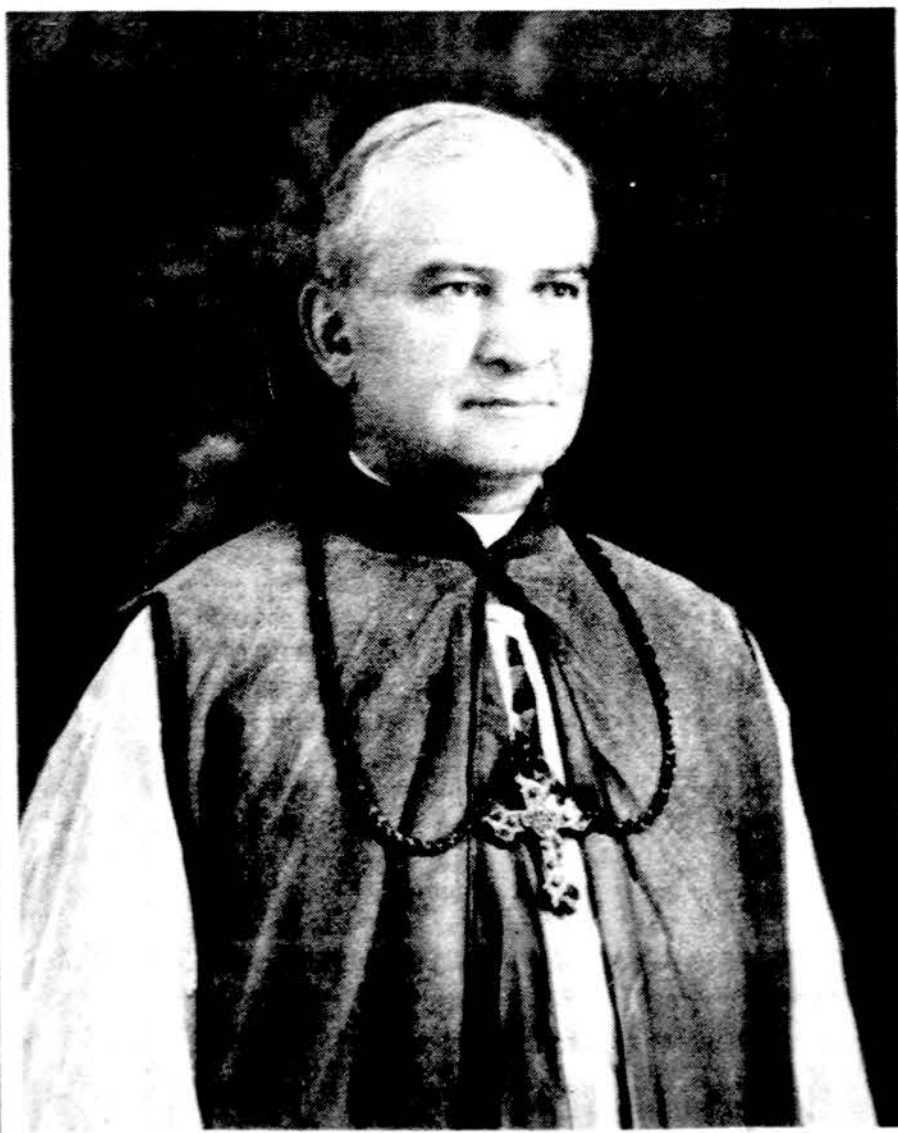
Šie bruožai Senajo Testamento visumoje yra gerai paliudyti. Jei paimsime, pvz. psalmes, tai matysime, kad daugumas jų yra, ne kas kita, o kalbėjimas Dievui, ar ko nors jo prašant, ar jam skundžiantis savo bėdomis, ar jam dėkojant, ar jį garbinant. Dėl to, neturint gyvo tikėjimo į asmeninį santykio su Dievu realumą, psalmės pasidaro nuobodžios. Jose beveik nėra jokios teorijos. Vadinamos šminties knygos S. Testamente stovi kažkaip atskirai nuo betarpiško žmogaus santykio su Dievu.

Tiesą sakant, reiktų prisipažinti, kad mes dar nemokame psalmių skaityti abipusio pripažinimo dvasioje: aš pripažįstu Dievą, Dievas pripažįsta mane. Reiktų tuos dialogus skaityti ne kaip vergiškumo išpažinimą, bet kaip išpažinimą savo teisės turėti dialogą su Dievu, įjamtį jį visas savo problemas, nuodėmių neišskiriant.

Sen. Testamentas yra Dievo dialogas ne tik su atskiru asmeniu, bet ir su tauta. Tai, tarp kitko, išryškino naujos Dešimt Dievo įsakymų formos studijos, pasirodė, kad jie savo forma yra panašūs į Hititų imperatorių sutartis su savo vasalais. Dešimt Dievo įsakymų, taigi, savo forma yra abisalis kontraktas vienos visuomenės su Dievu. Tai nėra visuomenės savės išsidėdėjimas, o o tik pripažinimas Dievo prigimtines. Dievas, iš savo pusės, už tai žada tai visuomenei savo pripažinimą ir globą.

Senajo įstatymo srangoje kiekvieno asmens balsas gali būti girdimas ne tik Dievui, bet ir kitiems žmonėms. Visuomenės šioje srangoje yra savaimingų asmenybių sambūris. Naujos pranašo Izaijo studijos išryškino, kad, vad. pirmasis Izaijas (iki 33 per skyrimo) yra būdingas miesto kultūros atstovas, kuriame žmogaus savo skirtingumais vieni kitus papildo. Buvo žinomas Lietuvoje posakis apie žmones, kurie labai gyvai kalbasi, sakąs, kad jų „triukšmas, kaip žydų sinagogoje“. Tas posakymas charakterizuoja žydų visuomenės tarpusavio pokalbį gyvumą, kuris pasi-

(Nukelta į 2 psl.)

Arkivyskupas Jurgis Matulaitis (1871—1927), nuo kurio mirties rytoj, sausio 27 d., sukanka 53 metai. Tą dieną lietuviai Marijonai Chicagoje savo vienuolijos atgaivintojų prisiminis išskirtinai ryšium dr. Antano Kučo neseniai išleistoju veikalu "Arkivyskupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius — gyvosios krikščionybės apaštalas". Knygos sutiktuose vienuolyne prie "Draugo" dalyvaus pats veikalo autorius dr. Antanas Kučas, iš Romos specialiai atvykęs Arkivyskupo beatifikacijos bylos vedėjas kun. dr. Juozas Valsiora, MIC, ir kiti svečiai. Knygą pristatys ir aptars rašytojas Česlovas Grincevičius. Vykstant Arkiv. Jurgio Matulaičio beatifikacijos bylai ir didėjant visuomenės dėmesui, jau apšiai įvairių raštų bei knygų apie Dievo Tarną Arkivyskupą yra parašyta ir išleista. Tačiau pačių lietuvių marijonų rūpesčiu parašytas dr. Antano Kučo veiklas savo apimtimi yra labiausiai imponuojantis, kurio sutiktuose yra tikrai džiūgi šventė.

Antras raktas į Naujajį Testamentą

JUOZAS PRUNSKIS

Antanas Rubšys. RAKTAS Į NAUJĄJį TESTAMENTĄ. Antroji dalis. Bendrija: organizacija. Išleido "Krikščionis gyvenime". Kalbą tikrino Petras Balčiūnas. Žemėlapis paruošė Juozas Andrius. Meniška apipavidalino ses. O. Mikailaitė. Nuotraukos Antano Rubšio. Spausdino N. P. Marijos Seserys. I.C.C., Putnam, CT 06260, 1979 m., 424 psl., kaina 9 dol., gaunama ir "Drauge".

Kruopštusis mūsų teologas kun. Antanas Rubšys savo kelių dešimtmečių mokslinį darbą, sukaupę dėsant šv. Raštą San Diego kunigų seminarijoje ir Manhatano kolegijoje New York'e, sutelkė į šį veikalą. Su šiuo antruoju tomu apimamas nagrinėjimas visų Evangelijų, Apaštalų laišku ir Apaštalų darbų. Autorius pasirinko kelią ne pagal Naujojo Testamento knygų eilę, bet daugiau pagal besivystančios Bažnyčios (kuriai jis vadina Bendrija) chronologinę eilę, duodamas skyrius: Bendrija išeina į pasaulį, Organizuoja, Bendrijos hierarchinė santvarka, Bendrijos kovos lauke, Malda ir dora, Tikrasis Dievo garbinimas, Tikroji Dievo tauta — Evangelija pagal Matą, Naujasis gyvenimas — Evangelija pagal Joną, Bendrija pasaulinėje istorijoje: Luko raštai — Evangelija ir Apaštalų darbai. Užbaigiamas — Bendrija ir amžinasis gyvenimas.

Jei pirmoji dalis buvo itin savotiško savo plačiu įvadu ir Morkaus evangelijos nagrinėjimu, tai ši antroji dalis yra brandus įvadas į kitas tris (Mato, Jono, Luko) Evangelijas, Apaštalų laiškus ir darbus ir jų nagrinėjimas.

Autoriaus visa studijinė rašymo slinktis pasižymi logiškumu, suglaustumu. Vengiama pasikartojimų ir tuščiažodžiavimų, parodomas gilus skriptūrinis išsilavinimas, ano laiko istorijos žinios, katalikų, protestantų ir kitų tikybų egzgetų studijų

Georges Rouault (prancūzas, 1871-1958)

Sventasis veidas

pažinimas ir taiklus palyginimas. Autorius rūpestingai seka naująją literatūrą ir panaudoja naujai rastus duomenis. Knygoje galima aptikti ir protestantų teologo Rudolfo Bultmano aiškinimus, ir Negyviosios jūros pakrantės atrastus senųjų raštų duomenis, ir archeologinių tyrinėjimų atrastus naujuosius faktus, ir senovės istorikų, pvz. Sventonijaus, raštų liudijimus. Tad veikalas studijinė pusė apima paskutinius šios srities mokslo žodžius iki pat mūsų dienų.

Gerbdamas tradiciją, autorius nesibaido naujovių, persijodamas jas per mokslinį tyrinėjimų kostūrą. Autoriui daug padeda

platus kalbų žinojimas, gausus Naujame Testamente aprašomų vietų lankymas, archeologinių iškasenų stebėjimas, kruopštus žvalgymas po šios srities bibliotekas. Prof. Rubšys, sutelkdamas tai, ką buvo susekė ankstesnieji šv. Rašto mūsų tyrinėtojai, kaip arkiv. J. Skvireckas, nevengia įvesti reikiamų naujų tyrimų padarytų korektūrų ir skelbti reikiamas naujas išvadas.

Malonu, kad autorius šalia teologinio, egzgetinio pažangumo, parodo ir kalbinį interesą. Į šią savo studiją jis įveda apšviatę taiklų naujų žodžių ir terminų. Šios knygos puslapiuose aptinkame tokių kalbos naujovių, kaip

pramanas (132 p., vietoj — fikcija), raizgynas (235), itakų sampyna (305), sankirtis tarp blogų jėgų ir Dievo (367), apaštalo savimonė (368), chronologinė seka (377), Kristaus saviuokla (1169) ir daug kitų, kurie sklandžiai praturtina skaitytojo žodyną. Tiesa, dėl "Bažnyčios" pakeitimo į "Bendriją" prof. A. Maceina davė autoriui pylos ("Draugas", 1979 m. spalio 13 d.), bet tai veikalą reikšmės ir vertės neatima. Krinta į akis autoriaus platus susipažinimas su naujesniaja šios srities literatūra, kurios sąrašas čia užima aštuonis puslapius anglų, prancūzų, vokiečių kalbomis. Ryškus ir autoriaus ypatingas darbštumas leidinį paruošiant: sudaryti net 3 psl. santrumpų, duodamas kiekvienos nagrinėjamos N. Testamento knygos planą, įdėti 7 žemėlapius, įvesti 9 braižiniai, sudėta daug nuotraukų, pateikiamas naudotų šventraščių citatų sąrašas, nurodant ir knygos puslapius, kur jie randami, duodamas vardynas, turinys, daugiau nebėra ko ne pageidauti.

Reikia pažymėti, dar vieną autoriaus talentą — įsiekant studijinės gėlmės, stengtis dėstyti perteikti kuo platesnėmis masėmis prieinamu stiliumi. Pagaliau pažymėtinas ir autoriaus sugebėjimas įtraukti naudingus taktinius, apie ką pats prof. Rubšys įžangoje tiksliai pasakoja: "Šes. Onutė Mikailaitė davė visą meniška apipavidalinimą. Be to, jos įvalgi mintis duoda knygos išraiškai žaismę, o skyrių pavadinimų vinjetės braižiniai ir iliustracijų supaprastavimas padaro knygą itin patrauklią. Lituanistas Petras Balčiūnas ir šią Raktą daili, tikrindamas kalbą, patikslino ir pagražino. Kartografas Juozas Andrius gi ją praturtino savo kruopščiai paruoštais žemėlapiais. Itin naudingas yra lankstomas, trijų spalvų, Palestinos žemėlapis, kuris atspindi Naujojo Testamento laikų Palestinos politinę geografiją. Prel. Vytautas Balčiūnas, "Krikščionis gyvenime" knygų serijos redaktorius, savo nuoširdžia atida ir entuziazmu padėjo veikalą užbaigti. Nekal-

(Nukelta į 4 psl.)

Per svetimą pasaulį Iš Aleksandro von Bernus poezijos

NESURANDAMAJAI

Kalba visi
apie ją
kaip mirusią.
Bet aš,
aš žinau tai geriau.

nes pasakė man balsas:
Išėjus ji eina kitur
gyvųjų keliais.

Pakilsiu aš, kol
dar lapai nekrinta,
ir eisiu įsiekoti.

Surasiu aš ją.
Nesurandamą,
kartą,
nors metų metai praeis.

Metai tai dulkės ant peties įsiekiančiam,
ir Mylimoji nupūs
jas atdūsiu vienu
toli į žydrynę.

Amžinas žygis žydrynėn,
pas ją, pas įsiekomą!
Kartais jaučiu
kone fiziškai:
Ligi jos gal nė mylios nebėr.
Tik galop dar
jūros smiltys užpusto jos pėdsakus.
Savo kely
prasiyriau aš
pro narus.
Jie šaukė:
Mes įsiekom Vinetos, mirusios,
šiam jūros dugne.*

Ką nors surasti,
atsiliepiu jiems.
Turim kiekvienas.
Aš gi įsiekiau
Nesurandamosios.

Ilgai dar netilo
jų juokas
mano valtys take.

* Vineta — pagal legendą, Baltijos jūros
nuskendęs miestas. Vert.

KELIONĖ PER PASAULĮ

Kur yra toji žemė feakų,
legendų sala amžinoji?
Ar užmigusi nės ir mane,
kaip kada Odisėja,
Į krantus paslaptingus
laivo burė naktinė?
Ar skirta bus man kaip ir jam
laimingai tėvynėn sugrįžti?
Kurgi dingo, o Nauzikaja,
tavo nueitos pėdos?
Kurgi nupustė jas
jūros smėlyje vėjas?
Kokie apžavai pasigrobė
tave, o brangioji?
Kokiu keltu nueisiu tavin,
o, sapnų tolimoji?
Žemė feakų, nutolus,
įsiekoma, paslaptinga,
Ar mūsų žygis tavin
dievų dovana kiekvienam?
Ar skirtas bus jis ir man?
Dreba mano širdis, vieniša,
Kai aš mąstau apie visa, kas buvo,
apie visa, kas bus.
Bet kas žemė feakų bus radęs,
tas ras ir Itakę.
Penelope, tu audi
per dieną drabužį
Ir naktia ji suardai.
Jaunikai dar šiandien akieji.
Tu man ji sugrąžink,
kai klaidžioti baigsiu!

SVETIMAS PASAULIS

Žvaigždės barsto dulkės ant mūsų namų.
Daug mes suvajojom žydriuoju metu.
Mes kelio draugai, bet niekas nežino,
kodėl mums taip viskas patinka,
kas kartą buvo... Kaip visa išsibaigė?
O, tas užsislendimas
žvilgsniui to, kas vos dingo, bėgiai užsnigė!
Prieš mūsų akis tik nušvitęs
svetimų glūdi žemė atogrąžoj.

Vertė A. TYRUOLIS

Alexander von Bernus, lyrikas ir dramaturgas, gimė 1880 m. vasario 6 d. (taigi lygiai prieš 100 metų) netoli Lindeno, prie Boden ežero. Vaikystę praleido Anglijoje. Studijavo filosofiją, literatūros istoriją, mediciną. Jo kūrybai būdingas romantinis bei simbolinis nusiteikimas, filosofinė mintis, klasiška forma, kalbos atbaigtumas. Arimas Stefano Georgės ratelių, krikščioniškosios literatūros kryptai. Mirė 1965 m.

Gestapo naguose

Ištrauka iš premijuoto romano

Juozas Kralikauskas

Gegužės 24 dieną Lilija Morkūnienė gavo įsakymą atvykti į Gestapą.

Juodai apsirengusi užėjo dar į Prisikėlimo bažnyčią. Drebojo širdis: kodėl jai įsakyta, dėl ko privalo eiti į baisųjį Gestapą?

Pamži kleteno Juozapui liepsnelės kaip ir per jungtuvės su jūliu. Šioje Prisikėlimo bažnyčioje, prieš šitą patį altorių, kuriame angelas labai panašus į Traidenį...

Laiptais į Gestapą lipo įtempta, buvo svaigų ir šilpa...

Nujautė — dėl Julius. Tik kodėl? Klausinės, tardys? Ale ką nors gal ir sužinos apie jį...

— Heil Hitler!

— Laba diena.

— Ką? — ją nužvelgia atidžiai, lyg kokią pasiklydusią.

— Guten Tag.

— Ja, ja, kokių reikalų?

Jai parodė, kur eiti.

Nuo sienos piktai žiūrėjo Hitleris. Visur šis kraupus viengungis. Bene jis žino, kas yra vaikai, žmona, tėvas. Dabar Genė, jeigu čia šalia būtų, murmeldama sufleruoti: „Hol ihn der Teufel! Hol ihn der Teufel!“

— Ejo ilgu koridoriu.

Kaleno rašomosios mašinėlės.

Girdėjos telefonų skambėjimai.

Už posūkio kitas budėtojas parodė Lilijai duris. Kas už jų belauktų, reikia iejti...

O ir išvydo už stalo tą patį SS untersturmführerį Richard Schweizer — raudonskruostį rudį, diržų susiveržusį...

Vos susilaikė neapsigrėžęs išeiti: su šiuo gi anąkart kalbėjo, veltui maldavo. Ničnieko gero iš

jo nesitikėk. Tai kas kad moka gerai lietuviškai, kad gimęs ir augęs Kybartuose...

— Heil Hitler! — krankteli persisotinęs gestapininkas.

— Labadien.

— Esat ponis Lilija Morkūnienė? — žiūri hitlerininkas; jo skys be blakstienų, o vokai ir antakiai labai sunkūs.

— ...ponia... keistai nuskambėjo Lilijos ausyse:

— Taip.

— Prašau sėsti.

Ji atsėdė į žaliu aksomu apmuštą kėslą.

Nusipenėjęs Richard Schweizer pakėlė telefoną ragelį:

— Heil Hitler! Prašau Gėltkę.

Lilijai persmėlkė širdį...

Sunki pauza. Nuo sienos ir čia seka piktas Hitler.

— Alio, Gėltke? Schweizer. Pas mane poniją Morkūnienė. Atnešk, žinai...

Turbūt laisną man atneš — jai šmėkstelėjo mintyse...

Spurdėjo širdis. Laukė sustingus, susikauptus. Betgi kad jeigu laisvas, kodėl ne per paštą?

Ir jėgi su ūsukais Gėltkę — uniformuotas, svastika viršum alkūnės, blizga aulai. Jėgi išdėdžiai kaip svarbi ir reikšminga asmenybė, žvilgterėjo šaltai ir nė žodžio. Pamanyk, jis manęs nepažįsta!

O ir padėjo Gėltkę ant stiklo dengto stalo — ŽIEDĄ! Gi jungtinių žiedą!... Lilijai nudiege...

tarsi sukaustė... ir kvapą užgniaužė...

Ir padėjo parketį — gi JULIAUS PARKERIS!...

Jai ėmė raibuluoti akys...

Ir dar padėjo... PINIGINĖ! Gi Julius ją

„Marginiuose“ pirklo!... Lilija išgąstytė duso ir svaigo... visa apmirė...

— Miręs. Pasimkite.

... užgirdo ir atpažino... Richard Schweizer balsas... tik kadgi iš taip toli... iš Kybartų net... ar nuo pat krematoriumo?

Lilija sviro linko prie stalo... tiesė virpančias rankas... graibė ant stiklo... dėjo į rankinuką...

Ak, net ne Kauno kapinėse?...

— Ar galiau... atsiminti? — springdama ašarom, paklausė dvi dėmes dulsav rankė.

— Ką tokį? — atklaušė viena dėmė kybartiečių tarme.

— La-vo-ną! — surinka trūkdoma kvapo.

— Jokių būdu ne, — dėmėje išryškėja riebus veidas su akimis be blakstienų, ir aptukę vokai po sunkiais antakiais...

— Ausgeschossen! — antroje dėmėje Gėltakio ūsukai...

— Bent aplankyti jo kapą... Gal jie užkasė jį kaip katę ar šunį... Betgi jai, Traideniui ir Raselei!

— Betgi?!

— laiškelį būtų... toks gi jo būdas... sirgdamas vis tiek parašytų... nors kelis žodelius... mirė ne savo mirtimi?...

Atsiveikintų mane ir Traidenį su Rasele... ir seserėlę Moniką... Laiškelį... tegu nors lapelį... būtų gi drauge perdavę šiedu...

Mirtis užklupo staiga?!

Julijū nudėjo?...

Užmušė?...

Nušovė?...

Krematoriuman įmetė pūsgyvi?...

Rašytojas Juozas Kralikauskas — „Draugo“ 29-tojo romano konkurso laimėtojas. Laurai teko už romaną „Po ultimatumo“ Romanas jau renkamasis „Draugo“ spaustuveje. Pastaraisiais metais visiems literatūros bičiuliams Juozas Kralikauskas plunksna įsiminė kaip istorinių romanų kūrėjas. „Tingų ugnis“, „Mindaugo nužudymas“, „Valšvilkas“, „Tautvilas“, „Martynas Mažvydas Vilniuje“ ir „Ikatė Vilniaus akmenys“, tai vis buvo romanai, liečiantys tolimą valstybę ir kultūrinę lietuvių tautos praeitį. Stemetinis romanas „Po ultimatumo“ yra jau savotiška staigmena ir naujiena — Juozas Kralikauskas jame grįžta, galima sakyti, į dabartį, į daugelio pergyventą ir atsimenamą dieną. Premijuotame romane vaizduojama jaunų žmonių kuriamo gyvenimo viltys ir jų maitojimas XX amžiaus diktatūrų ir okupacijų replėse. Pirmam susipažinimui su romanu spausdiname čia trumpą jo ištrauką.

Stiprusis linksmumo veiksnys

Įspūdžiai iš Antro Kaimo premjeros

Kažkas kažkur, linksmam kalbėdamas, rašė, jog tautų kultūringumo laipsnį rodo ne vien tik sunaudojamo muilo kiekis, bet ir humoro pagėmimas, neišsivertimas be šypsenos, net ir pasijuokimo iš savęs. O kaip su juoku lietuvių tautoje? Suprantama, maži juokai okupacijoje, kai okupantas jau daugiau puslūpmis meitų dresuoja savo piliečius ir pavergtusius vaikščioti rimtais, akmeniniais veidais, be šypsenos lūpose, be šelmiško, išdaigaus žibtelėjimo akyse. Pagaliau ten visų gyvenimo kontekstas ir nuolatinis rūpestis buitiniiais neprieklaizais teisiškai nepalieka nei noro, nei laiko natūraliam linksmumui.

Išivijoje tačiau gyvename kraštuose (ypač Amerikoje), kur žmonių veiduose šypsenos tiesiog trykšte trykšta. Deja, ta palaiminga liga mes dar lig šiol neužsikrėtome. Atrodo, jog nieko netrūksta, visko turime, laisvės ir duonos per akis, o šypsenos nemokame ir tiek. Vienas pro kitą vaikščiojame rimtais didžiuliais veidais, ir, neduok Dieve, tą ar aną nepagirti, o tik nusišypsoti — neužmirši iki grabo lentos. Amerikiečiai čia moka išradinti, tiesiog genialiai nerūstaudami šypsotis net iš savo prezidento. Pasijūreime tik i laikraščiuose piešiamas karikatūras. Kažin kas atsistitų, jeigu „Drau-

ge“ panašiai nupieštume mūsų veiksmų kurio nors vadovo portretą. Ir jeigu iš tikrųjų mokėjimas juoktis ir to juoko pakanta liudija tautos ar bendruomenės kultūrinį lygį, tai mums čia reikėtų labai susirūpinti.

Gera bent, kad oficialiam rimtumui kas mėnesį „Draugo“ puslapiuose kurybingai spyruiogasi „Spygliai ir dygliai“, o Marquette Parko Play House kasmet žiūrime vis naujos Antro Kaimo programos. Ir kai praėjusiais metais tos premjeros nesulaukėme, atrodo, kad jau i rimtumo duobę įkritome neišlipamai. O šiame, va, vėl Antras Kaimas gyvas, po metų pertraukos net dar gyvesnis, šilutesnis, išradingesnis, lengvai, grakščiai plaukiantis ir lietuviško linksmumo nemunais.

Tai tikrai pagarbos pro juoką verti žmonės, kurie visą tą linksmumą našta (o ji nėra lengva) neša. Štai aktoriai: Jūratė Jakštė, Dana Nolte — Mikuzienė, Juozas Aleksūnas, Eugenijus Butėnas, Juozas Kapačinskis, Jurgis Rikšas, Romas Stakauskas. Anot spausdintos spektaklio programos, scenoje nepasirodo (arba beveik ...): Algirdas Titus Antanaitis — prievaidas, Vincas Lukas — darbo plakatus, Jonas Kaunas — darbuojas šviesos bei garso efektų kontrolėje. Tekstų (tikrai tai kūrė) autoriai: Algirdas T. Ant-

naitis, Kazimieras Barėnas, Juozas Bulota, Aleksas Dubulskis, Antanas Giedrius, Jūratė Jakštė, Rimantas Kasparas, Dana Mikuzienė, Janušas Osenka, Aloyzas Tenzegolskis, Arnas Varnas ir daugybė kitokio talento... Tai gi linksmumo medaus buvo rinktas iš įvairiausių žodžių žiedų: iš savų rašytojų, iš pačių kolektyvo narių kūrybos, skolintasi iš pašalės. Todėl programa įvairi, ritmingai banguojanti ilgesnių ir trumpesnių gabalų slinktyje, perplinta taiklios muzikos siūbtelejimais, tiksliais šviesų šūviais, akį glostant skoningomis dekoracijų spalvomis. Viso kolektyvo vaidyba šiemet ypač yra išlyginta, žodžio „padavimas“ aiškesnis, judesius grakštumas apgalvotai balansuotas. Tekstai išmotti kone pavyzdinčiai, beveik neįaučiama bereikalingos improvizacijos, neįsikišama efektų žaliroje ir mažiau aptašytoje bravūroje. Tekstai, žinoma, daugiausia liečia čionykščias ir savas aktualijas. Tik viskas pateikiama gero skonio ir šiam žanrui būtinu lengvu grakštumo įkūnijime. Spektaklio metu, atrodo, tikrai galėtų prasišiepti pats rūsičiausias veidas ir suminkštėti granito kietumo širdis.

Antro Kaimo spektakliai Chicagoje dar bus: sausio 26 — 27 d. ir vasario 2 — 3 d.

k. brd.

Kristijonas Donelaitis (1714–1790)

Pielinyas E. Varno

Laiškai, nuomonės, pastabos

Žydų gelbėtojų sąrašus papildant

Jūsų redaguojamo dienraščio kultūriniam priede š. m. sausio 5 d. laidoje idėta dr. J. Prunskio knygelės „Lithuania's Jews and the Holocaust“ recenzija, parašyta V. Sruogienės. Recenzentė mini keletą žydų gelbėtojų lietuvių pavardžių, kurių anojie knygelėje nėra.

Pasinaudodamas Lenkijos žydo Philip Friedmano 1957 m. New Yorke išleista knyga, pavadinama „Their Brother's Keepers“, redaktorius dr. V. Sruogienės ir dr. Prunskio pateiktus gelbėtojų sąrašus papildyti. Nors jie abu mini Friedmano knyga, tačiau iš jos paimta tik vienos, visame pasaulyje pagarsėjusios gelbėtojos Onos Simaitės pavardė, kurią žydaivadinama „Mūsų motina“. O toje knygoje yra minima ir daugiau lietuvių, žydus gelbėjusių. Jos 138 — 140 psl. apie žydų gelbėtojus pradedama taip: „Grupė lietuvių, tarp jų Žemės ūkio ministeris Audėnas, ginekologas profesorius, buvusioji „Lietuvos Žinių“ redaktorė ir du mokytojai gelbėjo ir slėpė žydus, ypač žydų vaikus“.

Cia tenka kai kas paaiškinti. Tiesiogiai gelbėjo ne Audėnas, bet mano žmona Olga Audėnienė, man pritarus, Stasė Geniūšienė, pedagogas Juozas Geniūšas ir operos dirigento Rimo Geniūšo motina, Felicija Bortkevičienė, prof. Pranas Mažylis ir mokytoja Petronėlė Lastienė — Sirutytė buvo tie tiesioginiai gelbėtojai. O Audėnienės pažįstama ir Marijampolės gimnazijos draugė Bersteinaitė-Nemenčikienė (jos vyras buvo išvežtas i Vokietiją) šalta žiemos diena, iš-

trūkusi iš Viliampolės žydų geto, atskubėjo i mūsų namus ir prašė padėti išgelbėti jos du vaikus — dukrelę ir sūnelį ir jos sesers dukrelę. Išgelbėti pasisekė. O Audėnienė, paėmusi dvi mergytes, vieną jų perdavė S. Geniūšienei ir po vieną mergytę, kaip iš anksto susitarta, nugarbena F. Bortkevičienei. O sūnelį pati Nemenčikienė nugarbena P. Lastienei. Paaiškęs, kad mergaites reikia nuvežti prie Kazlų Rūdos gyvenančiam ūkininkui Lapinskiui, aš dirbdamas Lietūkų suorganizavau automobilį, kuriuo Česnavičius mergaites nuvežė Lapinskiui.

Karui pasibaigus, Nemenčikienė iš Vokietijos grįžo Lietuvon, susirado žmoną ir visus vaikus ir po kurio meto jie visi atvyko i Vokietiją ir gyveno žydų stovykloje netoli Muencheno. Bene 1947 m. jie atvyko i Ameriką ir tebe gyvena Waterbury, Conn. Naujųjų metų progomis pasisveikiname kotelėmis.

Friedmano knygoje rašoma, kad Vilniaus universiteto botanikos profesorius Movshovitch rado pas stalių vietą vienai žydų šeimai paslėpti jo namuose, vėliau ta šeima buvusi perimta geografo profesorius Bieliuko. Neatstas Darbo įstaigos tarnautojas Rutkauskas Vilniuje sudarė arijų dokumentus 150 žydų ir juos išsiuntė darbams i Vokietiją. Žydas Zelig Kalmanovitch sakė, kad Gentilės labai daug žydamas padėjo, supirkdami maistą ir slapiai pardavinėdami žydam. Iš vienos mergaitės laiško esama matoma, kad šimtai Lietuvos ūkininkų drauge su kunigais slėpė

Panašiai reikėtų pasakyti ir dėl P. Cepėno priekaišto, kodėl D. Fainhauzas taip daug dalykų praleidęs, kodėl jis nepaminėjęs nei Zarasiškių klubo, nei DLK Algirdo gvardijos, nei raitelių divizionų, nei visų bankų ir bankelių, nei visų veikėjų, nei laisvamanių draugijos, Tautinių kapinių... Šioje vietoje P. Cepėnas daro keistą pastabą. Jis rašo: „Autorius (D. Fainhauzas) turėjo žinoti, kad Amerikoje, rašant veikalą, nėra privalu kai ką nutyliuoti. Gal ir ne privalu, bet labai dažnai nutyliama, o tarpais tiesiog ir neįmanoma viskas pasakyti. Juk šis leidinys nėra Chicago lietuvių žinyras.“

Atrankos reikalas visados yra

nelengvas dalykas. Neabejoju, kad dėl to gerokai galvą suko ir D. Fainhauzas, ir šio leidinio redaktorai. Ir ne viskas jiems pavyko. Kai kur i Cepėnas teisus, siūlydamas vietų vienų nuotraukų kitas, arba įdėti vieną kitą praleistą dalyką. Man atrodo, pavalydžiu, be reikalo visiškai ignoruoti kraštutines kaires Chicago lietuvių veikla. Tačiau kažin ar dėl to galima juos kaltinti rūpestingumo, kruopštumo ir objektyvumo stoka. Didžiausias šio leidinio aktyvas, kad jame buvo vengiama ir beveik išvengta pigios propagandos. Norėtusi linkėti, kad Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidykla ir toliau šiuo keliu eitų.

Dariaus Lapinsko „Tolminkiemio kantata“

Minint 200 metų nuo didžiojo mūsų literatūros klasiko Kristijono Donelaičio mirties, kompozitorius D. Lapinskas sukūrė „Tolminkiemio kantatą“. Kūrinyje parašytas smuikui, mezo sopranui ir fortepijonui, naudojant poeto hegzametru parašytosios poemos „Metų“ gražiasias ištraukas. Muzika liaudiškai archaiska, persunkta to laikotarpio žmonių džiaugsmų ir rūpesčių. Poeto eilių hegzametras, perleistas per mūsų sutartinę bei raliavimų ritminę bei melodinę prizmę, įgauna naują, savitą charakterį ir nukelia mus i tuos laikus, kada Lietuva buvo gyva ir ten, kur šiandien rusišką kolonizatoriai net Tolminkiemio vardą yra trintę iš žemės.

Šis naujas D. Lapinsko kūrinys bus atliktas pirmą kartą Hot Springs, Ark. ALTos ruošiamame Nepriklausomybės šventės minėjime.

Reprezentacinė dailės paroda

Chicagoje jau įprasta Vasario 16-tosios proga M. K. Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, turėti kokia nors prasme išskirtinė dailės paroda. Buvo jų gana įvairių: bendrinių, individualių, vien tik žikagiečių ir su svečiais iš toliau, buvo premijomis apdovanojamų ar kaip nors kitaip pabrėžiamų. Vienos jų buvo geresnės, kurybingesnės, kitos tik šiaip sau. Tačiau nebuvo sustingstama kokiame nors trafarete, vis buvo ir yra įvairios kiekvienais metais ko nors naujo.

Šiemetinis užmojis yra itin intriguojantis ir traukiantis dėmesį. Paroda rengia daug mūsų išsivijusių menininkų, kurie Lietuvių dailės institutą, kuriam šiuo metu pirmininkauja dail. Adolfas Valska. Parodoj savo darbus išstatys nemažas būrys Dailės instituto narių, o taipgi ir kviesinių dailininkų. Matysime daugiau dvidešimties mūsų rinkinių kūrėjų darbus. Jokių premijų niekam nebus skiriama, kad vien tik pati eksponatų vertė betarpiškai trauktų savęs žiūrovo dėmesį.

žmonės. Minimas smulkus priemio gyvenęs ūkininkas Tadaušas ir jo žmona Barbara savo namuose priiminėję daug svečių. Lietuviai kunigai turėjo drąsos smerkti komunistus, bet niekuomet nelietė žydų. O vysk. M. Reinys drąsiai raginęs savo parapičius gelbėti žydus. Kun. A. Lipniūnas viešai smerkė žydų naikintojus. Viduklės klebonas Jonas savo bažnyčioje paslėpė 30 žydų vaikų, kai jų apie 200, sugabentų i sinagogą, buvo nacių žudomi. Kažkas apskundęs kun. Joną. Atėjus prie uždaros bažnyčios vokiečių, kun. Jonas jų neileido žudynėms ir pasakė: „Jei jūs žudysite šiuos vaikus, jūs pama nužudykite mane!“ Vokiečiai taip ir padarė — nužudė un. Joną ir visus bažnyčioje rastus vaikus. Rašytojas kun. M. Vaitkus Kaune krikščio žydaite ir tuo

tikėjosi jas išgelbėti. Alsedžių kun. Dambrauskas gelbėjo žydus iki karo pabaigos. Knygoje minimi ir du kiti buvę Žemės ūkio ministrai — Krupavičius ir Aleksa, pasirašę protestų memorandumą dėl žydų žudymo. Tik čia nepamirėtas dr. K. Grinčius, buvęs respublikos prezidentas, tą pat dokumentą su anais dviem pasirašęs.

Nors knygoje ir nėra, bet gerai žinau, kad stambus Suvalkijos ūkininkas Steponavičius su savo žmona, mano kaimynai, gyv. Brooklyne, išgelbėjo dvi žydaite, kurios dabar gyvena Lietuvoje. Auksčiau minėtą Friedmano knyga, išleista 1957 m. New Yorke, recenzavau 1958 m. „Varpo“ žurnalo Nr. 3 — 4. Šiaip neteko užtikti jos minėjimų mūsų spaudoje.

Juozas Audėnas

MŪSŲ KALBA

Sangražinių daiktavardžių linksniavimas

Vienas skaitytojas, radęs mano straipsnyje parašytą *kūsimusi* (inag. link.), abejoja, ar gerai parašyta, ir prašo pasisakyti dėl sangražinių daiktavardžių sudarymo ir linksniavimo.

Šie daiktavardžiai paprastai yra sudaromi iš veiksmožinių daiktavardžių su dalelyte *si*, kuri gali būti tarp priešdėlio ir šaknies arba galūnėje, pvz.: *pasitarimas* „posėdis ar susirinkimas kam nors apsarstyti“ ir *tarimasis* — „svarstymas“.

Pirmieji sangražiniai daiktavardžiai linksniuojami kaip paprastieji daiktavardžiai, pvz.: *pasitarimas, pasitarimo, pasitarimui*.

ATSIŪSTA PAMINETI
• SVIETIMO GAIRĖS, 1979 m. apričio mėn., Nr. 3 (22). Lietuviškojo ugdymo leidinys. Leidžia JAV Lietuvių Bendruomenės Svietimotyba. Redaguoja Jonas Jasaitis, 7220 S. Troy Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 3 dol. Prenumeratos reikalą rašyti Svietimotybos adresu: Jonas Kavaliūnas, P.O. Box 438, Beverly Shores, Ind., 46301.

Šio numerio bendradarbiai ir jų temos: J. Gaidelis „Muzika ir jaunystė“, B. Aidas „Dienos XIII mokytojų studijų savaitėje“, Irena Bukaveckienė „Naujųjų priemonių įdiegimas lituanistiniam švietimui“ Ona Mikulskienė „Rusai naikina mūsų tautinį meną“, V. Paziūra „Mokytojų prieauglio paruošimas lituanistinei mokyklai“, Mirga Gimiuvienė „Naujojamų skaitinių tinkamumas dabarties lituanistinei mokyklai“, Kazys Mile-

mu, pasitarimą, pasitarimu, pasitarime, pasitarimui, pasitarimams, pasitarimui, pasitarimams, pasitarimams, pasitarimams, pasitarimams. Kitų (nepriešdėlinių) sangražinių daiktavardžių linksniavimas taip pat niekuo nesiskiria nuo paprastųjų daiktavardžių linksniavimo, pvz.: *tarimasis, tarimasis, tarimuisi, tarimasis, tarimuisi, tarimasis, tarimasis, tarimasis, tarimuisi, tarimasis*. Tačiau jų paprastai vartojama tik vienas jų. Daugiskaitą turi tik du linksniai — vardininkas ir kilmininkas, pvz.: *tarimaisi, tarimuisi, tarimaisi, tarimuisi*. Tarmės pasitaiko kai kurių skirtybių, bet i jas čia nesigiliname. (Darius Stasys Barzdukas)

Raktas i Naujajį Testamentą

(Atkelta iš 3 psl.)

to Prasidėjimo Marijos Seserų Putname spausdintų personalas meistriskai knyga paruošė.

Grazu, kad autorius, pats turėdamas didžiulius nuopelnus, nepamiršo pagerbti ir kitų talkos. Tikrai, visu bendras darbas padarė veikalą moksliškai vertingą, savo sutvarkymu praktiską, savo išvaizda patrauklų.

„Naujųjų priemonių įdiegimas lituanistiniam švietimui“, Algimantas Gureckas „Rekomendacija mokytojams“, Danutė Augienė „Mokyklos ir Eglutė“, Antanas Gustaitis „Tamsios mintys apie šviesą“ ir kt.

Nerūpestingumas ar nesusipratimas?

Nežinau, kokio susidomėjimo daugiatautinėje Chicagoje susilaukė Lithuanian Library Press ir Loyola University Press 1977 m. išleistas veikalas *Lithuanians in multi-ethnic Chicago*, kurio autorius yra žinomas istorikas Dovydas Fainhauzas. Būtų įdomu, kad leidėjai leistų sužinoti, ar Chicago ir ne tik Chicago lenkuose, slovakuose, žyduose ir kituose amerikiečiuose tas leidinys minimas ir kaip. Esu gana palankiai atsiliepęs apie šį leidinį „Akiračiuose“ (1978 m. Nr. 4), nes man atrodė, kad autorius ir leidėjai pasirinko teisingą kelią, siekdami supažindinti su lietuvišku indėliu i daugiatautinę Chicago. Jie neperkreivė leidinio istorinėmis smulkmenomis, o davė daug ir dažnai labai įdomios iliustratyvinės medžiagos. Leidėjai ir aptaria šį leidinį kaip vaizdinę enciklopediją (pictorial encyclopedia). Man atrodė, kad kaip tik toks leidinys gali būti įdomus pavartyti ir net paskaityti (jeigu dar kas iš viso skaito) ne tik mums patiems. Man ypač patiko, kad leidinyje išvengta, nors ir ne visiškai, propagandinio momento.

Paskutiniame 1979 metų „Draugo“ kultūriniam priede (1979. 12.29) Pranas Cepėnas labai plačiai pasisako dėl šio leidinio, savo straipsnį pavadindamas „Kai puošnumui trūksta rūpestingumo“. Jau iš paties pavadinimo reikėtų laukti, kad to straipsnio autorius nurodys apčiai klaidų, kurias bus padaręs dr. D. Fainhauzas. Ka kita nerūpestingumas turėtų reikšti? Iš tikrųjų Cepėnas neįskaita beveik nė vienos klaidelės, nes spaudos lotyniškias lenkiškus raidynus uždraudimas Lietuvoje formaliai vidaus reikalų ministerio Valuajev aplinkraščių buvo padarytas 1865, o ne 1864 metais. O ar A. Margeris buvo paprastas emigrantas, ar politinis pabėgėlis, galima ginčytis. Juk ir to pačio Lietuvių enciklopedijoje (J. Puzino redaguotame XVII tome) rašoma, kad Margeris „rusų valdžios persekiojamas, 1907 m. išvyko i JAV“. O vietovardžio „Vištytis“ parašymą

VINCAS TRUMPA

„Vyštyčiai“ reikia laikyti paprastą korektūros klaidą.

Žinoma, P. Cepėnui valia galvoti, kad „kruopščiai ir objektyviai parengtas“ leidinio turinys svarbiau negu jo puošnumas. Atrodo, šios monografijos leidėjų, redaktorių ir autorius buvo siekiama ir objektyvumo, ir puošnumo. Užtat joje tiek daug autentiškos dokumentacijos ir palyginti nedaug interpretacijos ir svarstymų. Tokiu atveju vargu galima kelti objektyvumo ar neobjektyvumo klausimą. Dokumentas visados objektyvus. Galima tik svarstyti, ar gerai padaryta atranka, ar vieną nuotrauką negalėjo pakeisti kita, ar viena iškarpą nebūtų geresnė už kitą. Aišku, kad visą Chicago lietuvių dokumentaciją i tokios apimties veikalą nebuvo įmanoma sudėti, o, svarbiausia, nebuvo ir jokio reikalo. Gal daugiau pagrindo turėtų priekaištas, kad šiame leidinyje per daug prikimšta medžiagos, negu kad per mažai.

P. Cepėnas pyktelėjo, kodėl D. Fainhauzas nepasinaudojo *Lietuvių enciklopedijos* 36 tomiais ir *Encyclopedia Lituanica* 5 tomais (6-tasis tomas išėjo vėliau). Nežinau, ar toms enciklopedijomis D. Fainhauzas pasinaudojo ar ne. Dažniausiai žmonės enciklopedijomis naudojami, nenurodydami tai išnašose. To ir nebūtinai. Tiesa, i mūsų enciklopediją (ypač lietuviškąją) tarpais yra autentiškas šaltinis. Ir rimtame mokslo veikalė galima drąsiai cituoti kai kuriuos Salio, Ivinskio, Krasausko ir kt. straipsnius. Tačiau kas liečia tų enciklopedijų išeivišką medžiagą, jos autentiškumas dažnai abejotinas. Štai Cepėnas berods teisingai pastebi, kad Kudirkos raštai Amerikoje buvo išleisti ne 1910, bet 1909 metais. O mūsų bostoniškė enciklopedijoje straipsnyje apie Balutį pasakyta, kad tie raštai išleisti 1910 metais. Kuo tikėti? Ar tik čia LE ir nebus sukla-

dinusi D. Fainhauzo?

Tačiau P. Cepėnui šiame leidinyje labiausiai nepatinka tai, kad jame nepakankamai išaukštintas lietuvių įnašas i Chicago gyvenimą. Jis rašo: „Perskaičius D. Fainhauzo monografiją apie Chicago lietuvių, pirmas išpušid susidaro gana liūdnošas, nes monografijos autorius pavaiždavė išeivius, kaip tamsią, mažai raštingą ir nekultūringą etninę grupę“. Gaila, jis nepaaiškina, kodėl jam toks išpušis susidarė. Aš, pavyzdžiui, visiškai tokio išpušidžiu nesusidariau. Greičiau nuostabu, kad tie daugiausia nerastingi ar mažai raštingi žmonės, nemokėdami anglų kalbos, anoniš labai sunkiomis Amerikos darbininkų sąlygomis sugebėję išvystyti tokia didelę veiklą. Vargu kuri kita etninė grupė taip gerai mokojo išlaikyti savo tautinį charakterį. Čia tas nerastingumas turbūt kaip tik buvo teigiamas faktorius. Paskutiniuoju mūsų išeivija („tautos elitas“) tuo atžvilgiu jiems nė iš tolo negali prilygti.

Tik iš dalies pritardamas Fainhauzui, kad emigraciją daugiausia paskatino sunkios ekonominės sąlygos anu meto Lietuvoje, Cepėnas norėtų, kad Fainhauzas dėl to būtų apkaltes rusų valdžią, kuri „rusinimo tikslu dirbtinai sudarinėjo tokias ekonomines sąlygas“. Bet ar tokie i panašius nieku nepagrįsti tvirtinimai nenuvestų viso leidinio pigios propagandos keliu. Juk Lietuvoje baudžiavos panaikinimas kaip tik buvo pravaistas palankesnis valstiečiams sąlygomis, kaip Latvijoje ir Estijoje ir kaip visoje Rusijoje.

Cepėnas norėtų, kad D. Fainhauzas būtų išskėles ir visas kitas emigracijos iš Lietuvos prieleistas, religines, politines, net „laivokarčių agentų“ propagandą. Bet ar tai reikalinga tokios rūšies leidinyje? Kodėl tada praktiškai visokius vagicius ir prasi-kalčius? Žinia, kad i vienas Rooseveltų pirmtakas XVI a. bėgo iš Olandijos dėl arklio pavogimo. O kiek tokių buvo iš Lietuvos! Kas čia blogo?